

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

Επιμέλεια Παρουσίασης
Άννα Δοϊρανλή

A. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία
βρίσκεται σε κρίση

B. Οι φωνές διαμαρτυρίας πληθαίνουν

Ο ρόλος των ανθρωπιστών

❖ **Καταδικάζουν** τις πρακτικές της Εκκλησίας και τις δεισιδαιμονίες του λαού

❖ **Αντιπροτείνουν:**

✓ μια ειλικρινή πίστη βασισμένη στο αληθινό μήνυμα του Χριστού

✓ άμεση επαφή με το θείο λόγο μέσω των μεταφράσεων της Αγίας Γραφής σε λαϊκή γλώσσα και χωρίς τη μεσολάβηση της επίσημης ερμηνείας των ιερών κειμένων από την Εκκλησία

Ο Ντεζιντέριους Έρασμος σε πινάκα του Χανς Χόλμπαιν του Νεότερου

Η ηθική παρακμή του κλήρου

Εδώ και πολύ καιρό, οι πάπες, οι καρδινάλιοι και οι επίσκοποι ανταγωνίζονται τους ηγεμόνες στις συνήθειες τους και μάλιστα είναι έτοιμοι να τους ξεπεράσουν[...]. Οι επίσκοποι ξεχνούν ότι ο τίτλος τους σημαίνει εργασία, εγρήγορση και φροντίδα. Θυμούνται όμως πολύ καλά το ρόλο τους μόνο για να απομυζούν χρήματα από το ποίμνιο τους [...]. Και θα ήταν πολύ καλύτερα τα πράγματα αν οι καρδινάλιοι σκέφτονταν ότι είναι διάδοχοι των αποστόλων [...]. Και οι πάπες οι οποίοι είναι οι τοποτηρητές του Χριστού στη γη, αν προσπαθούσαν να μιμηθούν τη ζωή του, τη φτώχεια του, το σταυρικό του μαρτύριο, την περιφρόνηση στη ζωή, αν σκέφτονταν μόνο το βάρος του ονόματος που έχουν, δηλ. πατέρας, ή το επώνυμο τους, δηλ. παναγιότατος, θα υπήρχε στη γη δυστυχία;

Pierre de Nolhac, Erasme, Eloge de la folie, Flammarion, 1964, 75-77.

Ποιες μομφές απευθύνει ο Έρασμος στον ανώτερο κλήρο;

Το πλοίο των τρελών

(1490),

Πίνακας του Ιερώνυμου Μπος

- ***Ποια αλληγορία υπάρχει στην εικόνα αυτή σχετικά με την κατάσταση, στην οποία βρίσκονται οι Χριστιανοί;***

Ποιος ευθύνεται;

(Να προσέξετε τα πρόσωπα)

1. Το πνευματικό και ψυχολογικό πρόβλημα στα τέλη του Μεσαίωνα

Οι τελευταίες εκδηλώσεις της γοθικής εποχής κυριαρχούνται, η μια πίσω από την άλλη και με μια αδιάκοπη κίνηση, από την έμμονη σκέψη του θανάτου και της τρέλας [...] Είναι τα λαϊκά πανηγύρια γύρω από θεάματα που δίνονταν από συλλόγους των τρελών, όπως το Γαλάζιο Καράβι στη Φλάνδρα. Είναι όλη η εικονογραφία που πιάνει από το *Πλοίο των Τρελών* του Bosch ως τον Breughel και την τρελή Μαργκό. Είναι επίσης τα λόγια κείμενα, τα έργα της φιλοσοφίας και της ηθολογικής κριτικής, όπως η *Stultifera Navis* του Brandt ή το *Μωρίας Εγκώμιον* του Έρασμου [...] Ουσιαστικά η τρέλα δοκιμάζεται στην ελεύθερή της κατάσταση. Κυκλοφορεί, αποτελεί μέρος του κοινού σκηνικού και της κοινής γλώσσας, είναι για τον καθένα μια καθημερινή εμπειρία, που πιο πολύ γυρεύουν να την εξυμνήσουν παρά να την δαμάσουν [...].

Από την Ιστορία της Τρέλας του Μισέλ Φουκώ, στο Έρασμου Μωρίας Εγκώμιον, μετάφραση Στρατή Τσίρκα, εκδ. Ηριδανός, Αθήνα 1970, σ. 22,23.

Breughel, Mad Meg (Η τρελή Μαργκό)

David the Yonger Teniers, Mad Meg (Η τρελή Μαργκό)

Συγχωροχάρτι
νεότερης εποχής
(του 1925) με τη
φωτογραφία και τη
σφραγίδα του πάπα
Πίου του ΙΑ΄
"ευλογούντος"

Μαρτίνος Λούθηρος

*Ο Μαρτίνος Λούθηρος
το 1517 θυροκολλά τις
περίφημες 95 Θέσεις
του στην είσοδο της
εκκλησίας του
κάστρου της
Wittenberg και
ανακοινώνει πως είναι
έτοιμος να τις
υποστηρίξει δημόσια.*

Οι 95 θέσεις του Μαρτίνου Λούθηρου

AMORE ET STUDIO ELUCIDANDAE
ueritatis hae subscripta disputabunt Vuittembergae, Praesidēte
R. P. Martino Luther, Artū & S. Theologiae Magistro, eius-
demq; ibidem lectore Ordinario. Quare petit ut qui non pos-
sunt uerbis praesentes nobiscum disceptare, agant id literis ab-
sentes, in nomine domini nostri Iesu Christi. Amen.

Omnino & Magister noster Iesus Christus, di-
cendo poenitentiam agite &c. omnem uitam si-
delium, poenitentiam esse uoluit.

Quod uerbum poenitentia de poenitentia sacra-
mentalī (i. confessionis & satisfactionis quae
sacerdotum ministerio celebratur) non po-
teat intelligi.

- iij Non tamen solū intēdit interiorē; immo interior nulla est, nisi
foris operetur uarias carnis mortificationes.
- iiii Manet itaq; poena donec manet odium sui (i. poenitentia uera
intus) scilicet usq; ad introitum regni caelorum.
- v Papa non uult nec potest, ulla poenas remittere; praeter eas,
quas arbitrio uel suo uel canonum imposuit.
- vi Papa nō potest remittere ulla culpā, nisi declarādo & appro-
bando remissam a deo. Aut certe remittēdo casus reseruos
sibi, quibus contēptis culpa profus remaneret.
- vij Nulli profus remittit deus culpam, quia simul cum subijciat
humiliatum in omnibus sacerdoti suo uicario.
- viii Canones poenitentiales solū uiuentibus sunt impositi; nihilq;
morituris, secundū eisdem debet imponi.
- ix Inde bene nobis facit spiritus sanctus in Papa: excipiēdo in su-
is decretis semper articulum mortis & necessitatis.
- x Indocte & male faciūt sacerdotes ij, qui morituris poenitētiās
canonicas in purgatorium reseruant.
- xi Zizania illa de mutanda poena Canonica in poenā purgato-
rii, uidentur certe dormientibus Episcopis seminata.
- xii Olla poenae canonicae nō post, sed ante absolutionem impo-
nebantur, tanq; remota uerz contritionis.

DISPUTATIO DE VIRTUTE INDVLGEN.

- xij Morituri, per mortem omnia soluant, & legibus canonū mor-
tū tam sunt, habentes iure earū relaxationem.
- xiii Imperfecta sanitas seu charitas morituri, necessario secum fert
magnum timorem, tūtoq; maiore, quāto minor fuerit ipsa.
- xv Hic timor & horror, satis est, se solo (ut alia taceam) facere poe-
nam purgatorij, cum sit proximus desperationis horros.
- xvi Videntur, infernus, purgatorium, caelum disferre; sicut despe-
ratio, prope desperatio, securitas disferunt.
- xvii Necessarium uidetur animabus in purgatorio sicut in uini hor-
rorem, ita augeri charitatem.
- xviii Nec probatū uidetur ullis, aut rationibus, aut scripturis, qd sint
extra statum meriti seu augendae charitatis.
- xix Ne hoc probatū esse uidetur, qd sint de sua beatitudine certae
& securae, saltem oēs, licet nos certissimi simus.
- xx Igit̄ Papa per remissionē plenariā omniū poenarū, non simpli-
citer omniū intelligit, sed a seipso tūmodo impositarū.
- xxi Errant itaq; indulgentiarū praedicatorēs ij, qui dicunt per Pa-
pae indulgentias, hominē ab omni poena solui & saluari.
- xxii Quin nullam remittit animabus in purgatorio, quā in hac ui-
ta debuissent secundum Canones soluere.
- xxiii Si remissio ulla omniū omnino poenarū pot̄ alicui dari; certū
est eam nō nisi perfectissimi, i. paucissimi dari.
- xxiiii Falli ob id necesse est, maiorem partē populi; per indifferentē
illam & magnificam poenae solutae promissionem.
- xxv Qualē potestātē habet Papa ī purgatoriū gñaliter talē habet
quilibet Episcopus & curat̄ in sua dioecesi, & parochia spāliter.
- i Optime facit Papa qd nō potestate clauis (quā nullam habet)
sed per modum suffragij, dat animabus remissionem.
- ii Hominē praedicant, qui statim, ut iactus nūmus in cistam tin-
nerit, euolare dicunt animam.
- iii Certū est nūmo in cistam tintinente, augeri quæstum & auarici-
am posse; suffragiū autē ecclesiae est in arbitrio dei solius.
- iiii Quis scit si omnes animae in purgatorio uelint redimi, sicut de
sancto Seuerino & paschali factum narratur?
- v Nullus securus est de ueritate suae contritionis; multo minus

Μερικές απο τις θέσεις του Μ. Λούθηρου

- ❖ 32. Όσοι πιστεύουν πως μπορούν να είναι βέβαιοι για τη σωτηρία τους επειδή αγόρασαν συγχωροχάρτια, θα είναι καταραμένοι αιώνια, μαζί με τους δασκάλους τους.
- ❖ 45. Οι Χριστιανοί πρέπει να διδαχθούν ότι, όποιος βλέπει κάποιον που έχει ανάγκη και τον προσπερνά, αλλά ωστόσο δίνει χρήματα για την αγορά συγχωροχαρτιών, δεν εξαγοράζει την παπική άφεση αλλά την οργή του Θεού.
- ❖ 37. Κάθε αληθινός Χριστιανός, είτε ζωντανός είτε νεκρός, συμμετέχει σε όλες τις ευλογίες του Χριστού και της εκκλησίας, και αυτή η συμμετοχή του χορηγείται από τον Θεό, ακόμη και χωρίς να κατέχει συγχωροχάρτι.

Τελικά, ο Λούθηρος κλήθηκε σε απολογία ενώπιον της Δίαιτας της Βορμς, το 1521. Εκεί, αρνήθηκε να ανακαλέσει τις θέσεις του.

Η απολογία του τέλειωσε με τα εξής λόγια:

Εάν δε με πείσουν, με επιχειρήματα από την Αγία Γραφή ή με αδιάσειστη λογική, δεν μπορώ να αναιρέσω τις θέσεις μου, γιατί δεν πιστεύω στο αλάθητο του πάπα, ούτε στο αλάθητο των συνόδων, γιατί όλοι γνωρίζουν ότι πολλές φορές και οι πάπες και οι σύνοδοι έχουν σφάλει και έχουν πέσει σε αντιφάσεις. Εγώ έχω πειστεί από τα βιβλικά επιχειρήματα που έχω ήδη αναφέρει, και είμαι απόλυτα ενωμένος με το λόγο του Θεού. Δεν μπορώ και δε θέλω να ανακαλέσω τίποτα, γιατί δεν είναι ορθό, και αντίθετα είναι επικίνδυνο να πράττει κανείς αντίθετα με τη φωνή της συνείδησής του. Ο Θεός ας με βοηθήσει. Αμήν.

- ❖ Ο αυτοκράτορας Κάρολος Ε΄ αφορίζει το Λούθηρο, αλλά αυτός καίει δημόσια το σχετικό έγγραφο, τη βούλα
- ❖ Η διδασκαλία του Λούθηρου διαδίδεται στη Γερμανία
- ❖ Ο αυτοκράτορας Κάρολος Ε΄ αποκηρύσσει το Λουθηρανισμό
- ❖ Ακολουθεί γενικευμένη συμπλοκή των οπαδών του Λούθηρου και των οπαδών του βασιλιά
- ❖ Η σύρραξη τερματίζεται με την υπογραφή της Ειρήνης της Αυγούστας

Ειρήνη της Αυγούστας

- ❖ Ο Λουθηρανισμός αναγνωρίζεται ως νόμιμο δόγμα
- ❖ Ο κάθε ηγεμόνας αποκτά το δικαίωμα επιβολής του δόγματος που αυτός επιθυμεί στους υπηκόους του
- ➔ Η Γερμανία διαιρείται σε κρατίδια ρωμαιοκαθολικά και διαμαρτυρόμενα

Η διάδοση της μεταρρύθμισης

- ❖ Η μεταρρύθμιση διαδίδεται και σε άλλες χώρες με διάφορες παραλλαγές
- ❖ Στη Γαλλία εκπρόσωπος είναι ο **Καλβίνος** και οι οπαδοί του ονομάζονται Καλβινιστές ή Ουγενότοι
- ❖ Ακολουθούν αιματηρές συγκρούσεις

Καλβίνος

**Η σφαγή του Αγίου
Βαρθολομαίου,
Φρανσουά Ντυμπουά**

Η νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου αναφέρεται στη σφαγή των Γάλλων προτεσταντών (Ουγενότων) από τους Καθολικούς στο Παρίσι στις 24 Αυγούστου 1572, ανήμερα του Αγίου Βαρθολομαίου. Η σφαγή αυτή επεκτάθηκε χρονικά στην πρωτεύουσα και τις επόμενες εβδομάδες σε πληθώρα πόλεων της γαλλικής επαρχίας.

Προτεστάντες ευγενείς κυνηγήθηκαν από το ανάκτορο του Λούβρου και σφαγιάστηκαν στους δρόμους του Παρισιού.

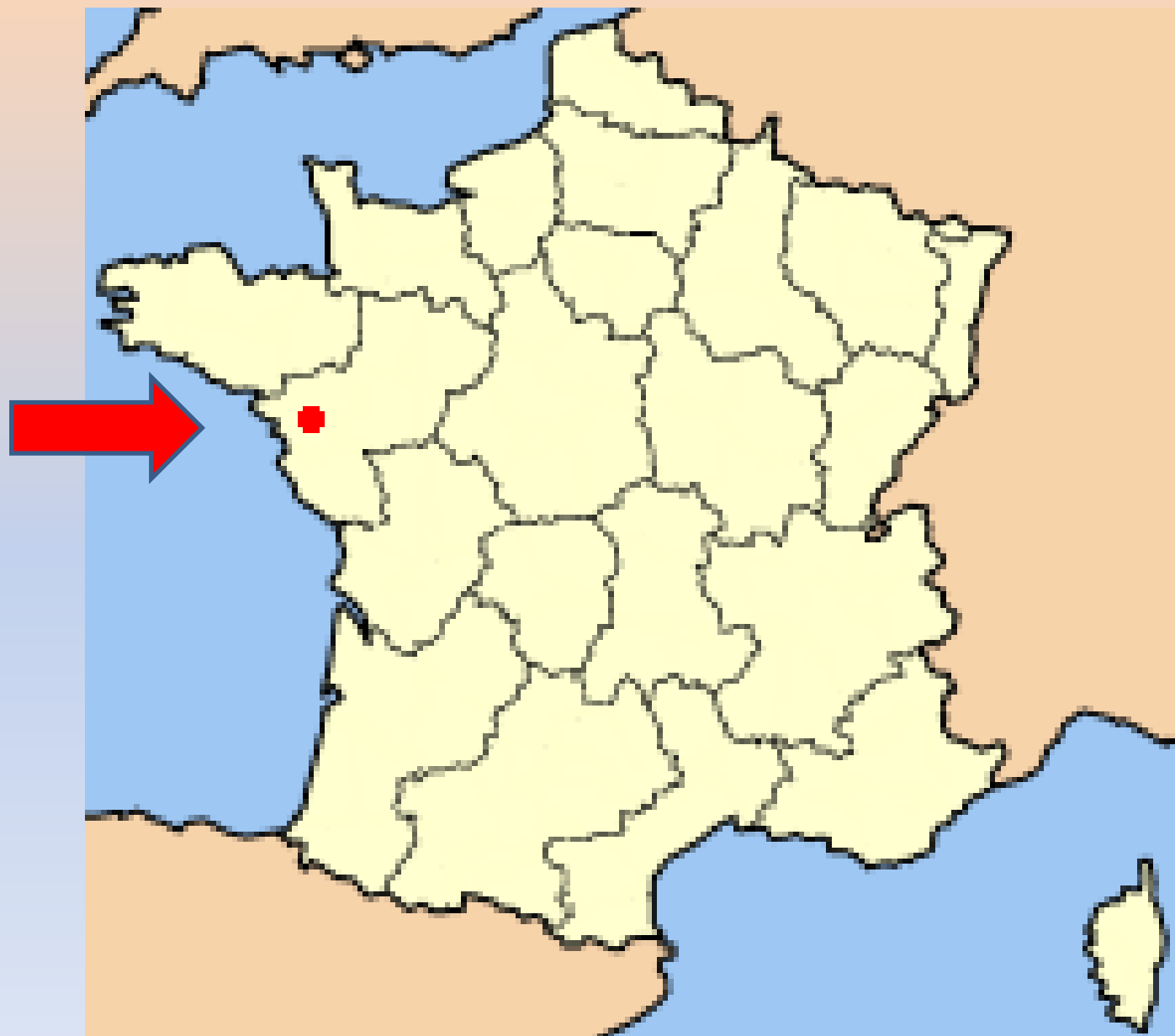
Πρωινό στις πύλες του Λούβρου, πίνακας του 19ου αιώνα. Διακρίνεται στα μαύρα η Αικατερίνη των Μεδίκων.

Διάταγμα της Νάντης

- ❖ Αναγνωρίζεται το δικαίωμα των Καλβινιστών να ασκούν ελεύθερα τη λατρεία τους υπό ορισμένες προϋποθέσεις

Η
Νάντη
στο
χάρτη
της
Γαλλίας

Αντιδράσεις της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας

- ❖ Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία οργανώνει τη δική της μεταρρύθμιση , την **Αντιμεταρρύθμιση**
- ❖ Σύνοδος του **Τρέντο** (1545 – 1563)

Η εκκλησιαστική Σύνοδος του Τρέντο της Ιταλίας (1545-1563)

Τα μέτρα της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας κατά της Μεταρρύθμισης

❖ Τα μοναχικά τάγματα

❖ Ιερά Εξέταση

❖ Λογοκρισία

❖ Μπαρόκ

Τα μοναχικά τάγματα

Αναδιοργανώθηκαν τα μοναχικά τάγματα και ιδρύθηκαν νέα, που είχαν ως αποστολή να ενισχύσουν και να διαδώσουν τη ρωμαιοκαθολική πίστη. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούσαν διάφορα μέσα, όπως ήταν η ιδεολογική διαφώτιση (προπαγάνδα), η ίδρυση και η διαχείριση σχολείων, νοσοκομείων και η έκδοση βιβλίων.

Ο Άγιος Δομίνικος,

**ιδρυτής του
τάγματος των
Δομινικανών**

Το έμβλημα της αδελφότητας,
με τα τρια πρώτα γράμματα
της λέξης Ιησούς.

Ο Άγιος Ιγνάτιος Λογιόλα,
ιδρυτής της Θρησκευτικής
αδελφότητας των Ιησουιτών

Ιερά Εξέταση

Η Ιερά Εξέταση απετέλεσε το κύριο κατασταλτικό μέτρο εναντίον των αιρέσεων. Αποτελούσε έναν ανακριτικό μηχανισμό, που είχε, σε συνεργασία με την κοσμική εξουσία, το δικαίωμα εξέτασης των υπόπτων για αίρεση, υποβάλλοντάς τους ακόμα και σε βασανιστήρια. Όσοι κρίνονταν ένοχοι και καταδικάζονταν σε θάνατο καίγονταν πάνω στην πυρά.

Ο Άγιος Δομίνικος προεδρεύει Ιεράς Εξέτασης

(Pedro Berruguete, 1475)

**Ο Γαλιλαίος αντιμετωπίζει την Ιερά Εξέταση,
πινάκας του Cristiano Banti, 1857**

"Και όμως κινείται"

Αν και τον ανάγκασαν να αποκηρύξει δημόσια τις πεποιθήσεις του, ο Γαλιλαίος μυστικά εξακολουθούσε να πιστεύει στην ηλιοκεντρική θεωρία του και ποτέ δεν άλλαξε γνώμη. Από την ιστορία του Γαλιλαίου έμεινε παροιμιώδης η φράση: *"Και όμως κινείται"*. Κατά την παράδοση, ο Γαλιλαίος τελειώνοντας την απαγγελία της "απαρνήσεως" των πεποιθήσεών του, που έκανε γονατιστός μπροστά στην Ιερά Εξέταση και καθώς σηκωνόταν, χτύπησε το πόδι του στο έδαφος και πρόσθεσε: *"Και όμως κινείται"* (εννοώντας τη Γη). Στην πραγματικότητα, τη φράση αυτή ή δεν την είπε ποτέ ή κι αν την είπε δεν την άκουσαν οι δικαστές του. Γιατί τότε δεν θα ξέφευγε την καταδίκη του σε θάνατο "επί της πυράς". Πάντως η φράση αυτή απέμεινε σαν σύμβολο της δύναμης της επιστήμης έναντι σε κάθε προσπάθεια να σκεπαστεί το φως της αληθινής γνώσης.

Λογοκρισία

Η συμβολή της τυπογραφίας στη διάδοση των μεταρρυθμιστών ιδεών είχε αποφασιστική σημασία. Για το λόγο αυτό συγκροτήθηκε ένα συμβούλιο λογοκρισίας των βιβλίων που συνέτασσε κατάλογο απαγορευμένων βιβλίων (*Index Librorum Prohibitorum*).

Η αρχική σελίδα του **Καταλόγου Απαγορευμένων Βιβλίων**, έκδοση Βενετίας, 1564.

Μπαρόκ

- ❖ Χαρακτηριστικό Γνώρισμα: Επιβλητικοί ναοί με πλούσιο διάκοσμο
- ❖ Σκοπός: προβολή της δύναμης της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας

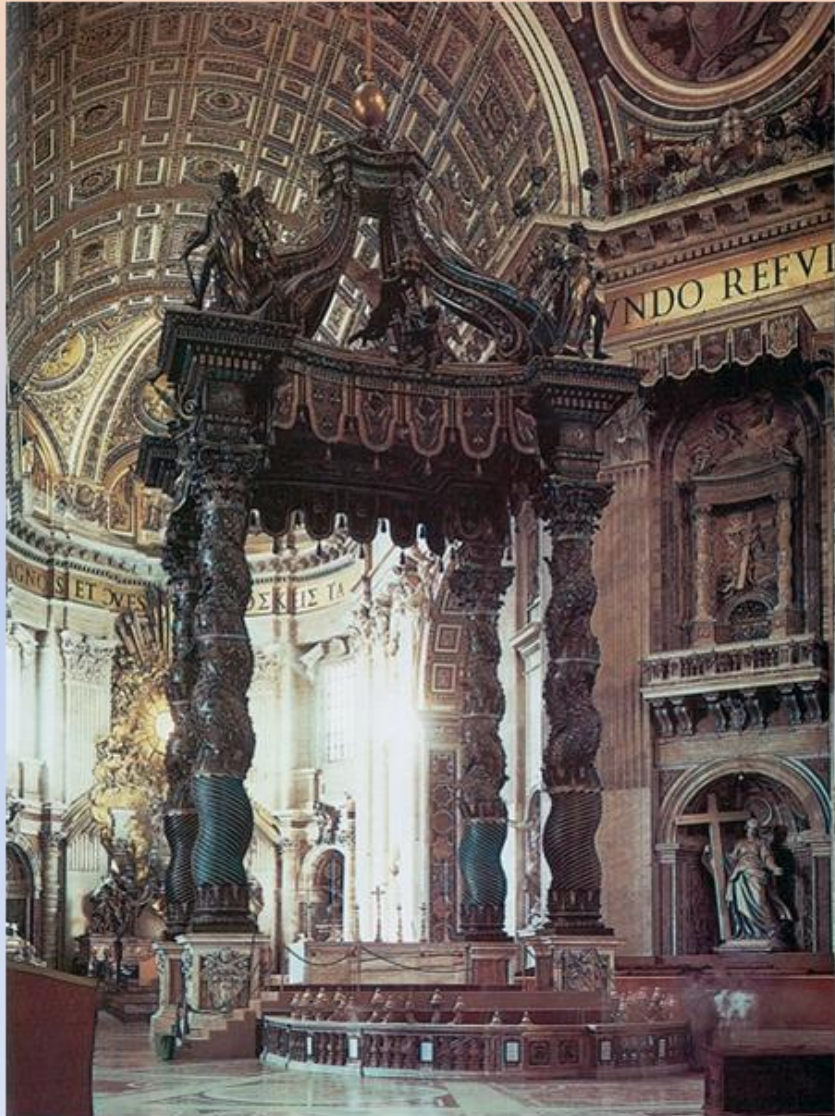
Ο κύριος
βωμός
στην
εκκλησία
του Wies

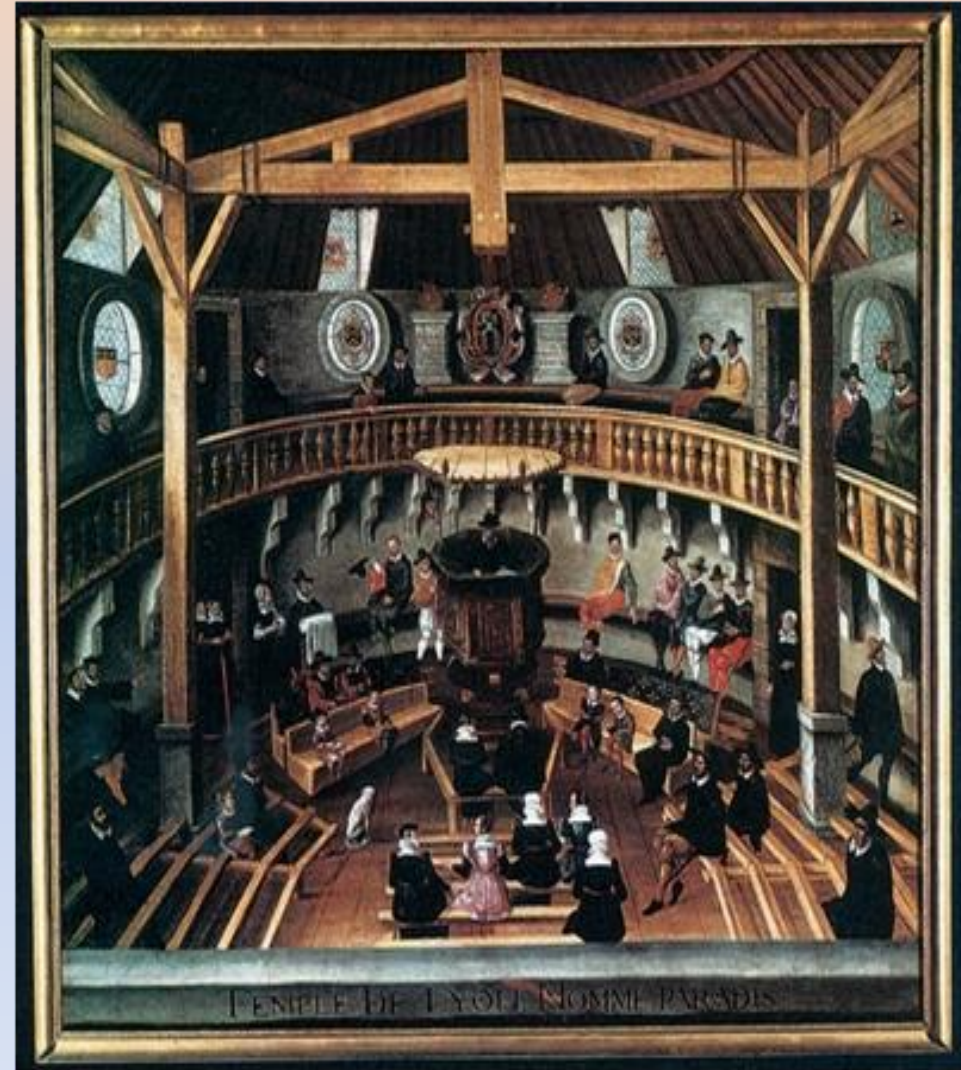
Ρυθμός Μπαρόκ

A. Η εκκλησία του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη

B. Το εσωτερικό ενός καλβινικού ναού

**Ποια διαφορά παρατηρείτε ως προς το διάκοσμο των δυο ναών;
Ποια σκοπιμότητα εξυπηρετείται σε κάθε περίπτωση;**

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

- ❖ Πνευματική διαίρεση της Ευρώπης
- ❖ Σφυρηλάτηση εθνικής συνείδησης
Τριακονταετής Πόλεμος
- ❖ Δημιουργία προϋποθέσεων για εξέλιξη των επιστημών και εκδημοκρατισμό των θεσμών

Οι Διαμαρτυρούμενες χώρες, μέσα σε λίγο διάστημα, απόκτησαν πολλά σχολεία. Φυσικά σπαταλούσαν τον περισσότερο χρόνο στην κατήχηση. Εδίδασκαν όμως και άλλα πράγματα, εκτός από τη θεολογία. Ενεθάρρυναν τη μελέτη και βοήθησαν πολύ στην άνθιση της τυπογραφίας. Και οι Καθολικοί όμως δεν υστέρησαν. Αφιέρωσαν κι αυτοί πολύ χρόνο στην εκπαίδευση. Η Εκκλησία, πάνω σ' αυτό το ζήτημα, βρήκε έναν ανεκτίμητο φίλο και σύμμαχο: το νεοϊδρυμένο σύλλογο της κοινωνίας του Ιησού - τους Ιησουίτες... Όλοι αυτοί αφιέρωναν τον υπόλοιπο χρόνο της ζωής τους, στην προσπάθεια να βοηθήσουν τους δυστυχημένους... Ζούσαν μαζί με τους μαθητές τους και έπαιρναν μέρος στα παιχνίδια τους. Τους παρακολουθούσαν ακόμα και στην τελευταία λεπτομέρεια της ζωής τους με μία παράξενη αγάπη και φροντίδα. Μ' αυτόν τον τρόπο δημιούργησαν μια καινούργια γενιά, πιστή στον Καθολικισμό, που έπαιρνε τα θρησκευτικά της καθήκοντα τόσο σοβαρά, όσο και οι άνθρωποι στις αρχές του Μεσαίωνα ...Ο έξυπνοι Ιησουίτες δε σπατάλησαν όλο τον καιρό τους μόνο στη μόρφωση των φτωχών. Μπήκαν και στα παλάτια των δυνατών της ημέρας και έγιναν ιδιαίτεροι δάσκαλοι των μελλοντικών αυτοκρατόρων και βασιλιάδων.

Ο θρησκευτικός χάρτης της Ευρώπης στα τέλη του 16ου αιώνα.

Λουθηρανοί

Καλβινιστές

Αγγλικανοί

Προτεστάντες

Καθολικοί

Χριστιανοί Ορθόδοξοι

Μουσουλμάνοι